

Ivanova Darja, aspirantka kafedry teatroznavstva Kyivskoho nacionalnoho universytetu teatru, kino i telebačennja imeni Ivana Karpenka-Karoho

Conceptions of origin of the Ukrainian theatre puppet-show

The article is an attempt to summarize the experience of the theoretical understanding of Ukrainian scientists such form of puppet theater as Vertep. Three concepts of origin of this type of puppet theater distinguished and examined.

The article deal with the concept, which was proposed by Ukrainian researcher Svitlana Smelyanska. Much attention is given to forms of puppet theater, which had been circulated in the theatrical culture of antiquity («herodotus hramik», «pinax»). These forms of theater are considered as prototype of the theater of vertep type in Ukraine. The parallels between such types of puppet theater of ancient Greece and Ukrainian vertep are held, namely: architectural design of these types of theaters, the organizational principles of demonstration performances, features of plots. The influence of historical and cultural factors on the formation and development of Ukrainian puppet theater are analyzed.

Vertep is an ancient form of puppet theatre, well-known in Ukraine theatrical culture from 16th-18th century. Vertep is translated as a «cave», a place of Jesus' birth, according to the Biblical legend) – is a national Christmas puppet theatre in Ukraine. It looked as two level chest or a little wardrobe in which short scenes with puppets were performed. The Vertep chest is designed with lots of holes in the floor through which puppets were manipulated with the use of wires (so called Vertep puppets). The division of the chest into two parts is also important. The top («sacred») level served for the playing of Jesus Christ's birth legend. The puppets used for this part of performance were static and almost never moved. The bottom («public») level was used to present scenes from the social routine life of Ukrainian.

Key words: puppet theatre, vertep, the concept of the origin of vertep, «herodotus hramik», «pinax».

Надійшла до редакції 2.11.2015 р.

УДК 069:351.853

Маршала Альона Юрївна, аспірантка кафедри музеєзнавства та пам'яткознавства Харківської державної академії культури

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРИ ПОКРОВСЬКОГО СОБОРУ У М. ЧУГУЄВІ ЯК ПАМ'ЯТКИ КЛАСИЦИЗМУ

Розглядаються умови, в яких відбувалося зведення будівлі Покровського собору, особливості її функціонування, перебудови та хід ремонтно-реставраційних робіт, характерні риси декоративного оздоблення та конструктивного рішення, відповідність канонам класичного стилю.

Ключові слова: пам'ятник архітектури, класицизм, Покровський собор, Чугуїв.

Найбільш яскраво зміни в розвитку суспільства виявляються в архітектурних обрисах населених пунктів – економічне піднесення чи занепад, ріст виробничих потужностей, зміни у соціальній структурі призводять до появи нових видів будівель, пошуку нових будівельних технологій та матеріалів. Міста і села сучасної Харківської та Луганської областей і сьогодні зберігають планування, яке отримали в пер. пол. XIX ст. – після перетворення їх, разом із частиною інших західних та південних губерній Російської імперії, на військові поселення. Навіть найменші селища військово-поселених округів, забудовувалися відповідно до канонів класичного стилю, який досягнувши свого розквіту в російській архітектурі на рубежі XVIII-XIX ст., поступово приходив у занепад. Саме класичні будівлі з їх монументальністю, суворою геометричністю форматом лаконічним рішенням фасадів, відображали сутність військових поселень, служба та повсякденне життя в яких було регламентовано, а населення поєднувало несення військової служби і ведення сільського господарства. Одним із міст, в якому вціліло не лише планування, але й значна кількість адміністративних, громадських та житлових будинків періоду військових поселень, виступає м. Чугуїв, яке протягом 1817-1850-х рр. було центром восьми поселених округів II уланської та II кірасирської дивізій. Значний інтерес серед чугуївських споруд становить, зокрема, будівля Покровського собору – поч. XIX ст. трьох престольна Соборна церква на честь Покрови Пресвятої Богородиці, Андрія Первозванного та О. Невського – головна церква міста. За радянських часів собор було частково зруйновано, тому сьогодні відбуваються ремонтно-реставраційні роботи з метою відновлення первісного архітектурного вигляду будівлі.

Слід зазначити, що будівля Покровського собору, як й інші споруди періоду військових поселень у м. Чугуєві, є малодослідженою. Досить загальний опис архітектурного рішення та визначення хронологічних рамок зведення собору міститься у статтях Б. Бондаренко та Г. Андрусенко [1, 3, 4] та збірці «Пам'ятки містобудування і архітектури Української РСР» [15]. Хоча, у зазначених працях розглядається сучасний стан будівлі, проте, не досить повно аналізуються

зміни у зовнішньому вигляді та плануванні споруди, що відбулися протягом ХХ ст. Художня цінність та історична значущість Покровського собору, а також проведення ремонтно-реставраційних робіт, потребують більш детального дослідження будівлі, узагальнення наявної в історичних джерелах інформації про будівництво та функціонування храму, реконструкції первісного архітектурного рішення. Тому мета статті полягає у розгляді процесу зведення Покровського собору, його композиції та декоративного оздоблення в контексті вивчення перебудов, яких зазнала споруда протягом ХХ ст. і знайомства з характерними рисами класичного стилю та принципами, за якими відбувалася забудова міст та селищ перетворених на військові поселення.

Будівля Покровського собору розташовується у західній частині центральної площі м. Чугуєва та, разом зі спорудою Штабів військового поселення і Торгівельними рядами, виступає складовою частиною архітектурного ансамблю площі, створеного у 1820 – пер. пол. 1830-х рр. Слід зазначити, що в даний період у місті, як і загалом по військовим поселенням, відбувалися масштабні будівельні роботи й цілковита трансформація історично складеної планувальної системи, відповідно до Височайше затверджених планів. Зведення будь-яких споруд, що не передбачалися даними планами без погодження Головного над військовими поселеннями начальника графа О. Аракчєєва заборонялося [18; 139–140]. Плани розроблялися землемірами Межової Комісії, заснованої в округах військового поселення II уланської в 1817 [16; 180] та II кірасирської дивізій в 1824 рр. [17; 204] і в подальшому погоджувалися спеціальною архітектурною комісією у Санкт-Петербурзі, з урахуванням вимог класичного стилю, а саме формувалося регулярне планування міст та селищ, забудова відбувалася лише по червоній лінії. Загалом же, населені пункти розглядалися архітекторами доби класицизму як єдина цілісно-просторова композиція, причому широкий містобудівний підхід впливав на проектування окремих споруд – чіткі геометричні лінії фасадів, звільнені від складного декору, підкреслювали регулярність простору міста [2; 166–167]. Державне регулювання розповсюджувалося також і на церковне будівництво. Зазначимо, що спорудження церков у містах цивільного відомства та тих, що будували за рахунок казенних сум, відбувалося лише після затвердження плану на їх зведення у Будівельному комітеті Міністерства внутрішніх справ, нагляд за спорудженням церков у сільській місцевості та на кошти парафіян здійснював губернський архітектор і губернське начальство [5; арк. 1, зв., 9, 17]. Окрім того, в період класицизму роль площі при плануванні міста значно зросла, зокрема, дослідники відзначають, що в той час площа виступала активним вузлом міської структури, який організовував та скеровував міський рух і був зв'язаний вулицями з іншими площами в єдину систему міського простору, що зумовлювало головну особливість площі класичного стилю – розкритість та проникність [14; 84]. Архітектурне рішення фасадів будівель, якими оббудовували по периметру площі, повинно було мати спільні риси, утворюючи художню цілісність ансамблю площі [14; 88], що можна побачити в забудові центральної площі м. Чугуєва – в оздобленні фасадів Покровського собору та Торгівельних рядів використано доричний ордер. Аналіз картографічних матеріалів дозволяє визначити, що в більшості населених пунктів Слобідсько-українського військового поселення кавалерії простір площі було оббудовано житловими будинками військових поселенців-господарів та офіцерів, а також різноманітними громадськими і господарськими спорудами [7; арк. 3]. У разі, якщо в селищі або слободі знаходилася військово-поселена адміністрація, то ансамбль площі доповнювали також адміністративні споруди. Тобто, архітектурний ансамбль площі складався з будівель, що мали пріоритетне значення для функціонування військового поселення. Проте, обов'язковим елементом кожної площі виступала будівля церкви, що характерно для містобудівництва Російської імперії періоду класицизму [14; 90]. Зокрема, наказом Олександра I керуючому Міністерством Поліції від 13 грудня 1817 р. заборонялося будівництво церков у будь-яких інших місцях, окрім міських або сільських площ, при чому як простір власне площі, так і будівля церкви повинні були регулярно ремонтуватися та утримуватися місцевою владою у задовільному стані [16; 911]. Таким чином, зведення Покровського собору в м. Чугуєві стало складовою частиною масштабних будівельних робіт, що охопили місто в I пол. ХІХ ст. та відбувалося відповідно до вимог класичного стилю до формування міського середовища і планування окремих споруд.

Будівництво Покровського собору відбувалося протягом 1826–1834 рр. на місці ліквідованої в 1824 р. дерев'яної Преображенської церкви [12; 8–9]. Зведення нової кам'яної церкви на місці дерев'яного храму, який прийшов у занепад у пер. пол. ХІХ ст. було досить розповсюдженим на території Слобідсько-Української губернії – так, у 1831 р. надано дозвіл на спорудження в м. Ізюмі на місці дерев'яної церкви – кам'яної дзвіниці з приміщенням під теплу церкву [5; арк. 17], 1835 р. подібний дозвіл отримали парафіяни сл. Писарівки [6; арк. 5], сл. Кожельви [6; арк. 7], сл. Стецьковски [6; арк. 9]. Трьохпрестольна Соборна церква на честь Покрови Пресвятої Богородиці, Андрія Первозванного та О. Невського була освячена 30 листопада 1834 р. [12; 9]. Будівництво дзвіниці продовжувалося до кінця 1830-х рр., оскільки, на карті зі Статистичного атласу за 1838 р., вона позначена як будівля, зведення якої триває [20; 17–18].

Покровський собор становив собою кам'яну, квадратну в плані споруду з куполом на широкому барабані, окремо розташовувалася квадратна в плані триярусна дзвіниця, що з'єднувалася з будівлею собору критою колонадою, висота дзвіниці дорівнювала висоті башти на будівлі Штабів військових поселень [1; 48]. У др. пол. XIX ст. будівля собору двічі перебудовувалася за рахунок коштів парафіян – в 1872 р. та 1896 р., з метою розширення внутрішнього простору [19; 222]. Зокрема, 1872 р. споруду добудували теплою церквою, що з'єднала простір собору та дзвіниці і поглинула колонаду [1; 48]. Стіни були складені з червоної цегли розміром 26x12,5x5 см, товщина, яких досягала 1,11 м [8; арк. 45], під частиною споруди було влаштовано підвал, який мав хрестові цегляні зводи [8; арк. 45]. Покровський собор відрізняється вишуканим декоративним рішенням, при оздобленні основного об'єму церкви було використано доричний ордер. Так, сильно винесені вперед по відношенню до площини стін портики, що прикрашають східний, північний та південний фасади будівлі, утворені двома пілястрами та чотирма класичними доричними колонами без бази, покриті канелюрами, ехін капітелі декоровані орнаментом. Антаблемент повний, складається з гладкого архітраву та фризу, що становить собою чергування тригліфів та метоп, карниз підтримують муцули з гутами. Вінчає портик трикутний фронтон, обрамлення якого повторює профіль карнизу. Надвіконня прямокутних вікон прикрашають сандрики у вигляді простого карнизу, що спирається на кронштейни, сторони віконних прорізів – наличники, підвіконня – виносна плита та декоративна прямокутна ніша (які не збереглися дотепер, оскільки розміри вікон були дещо збільшені в ході останніх ремонтних робіт). Аналіз фотокарток поч. XX ст., на яких зображено Покровський собор, свідчить про те, що три вікна, які знаходились за портиками, не мали декоративного оздоблення. Віконні прорізи на барабані куполу також мали прямокутну форму, проте розташовувалися у напівциркульних нішах (станом на сьогодні як барабан, так і декоративне рішення вікон є відновленими).

Слід зазначити, що в радянські часи, коли в споруді храму розташовувалася картинна галерея, головним входом до будівлі слугував саме східний портик, що виходить на центральну площу, де замість середнього вікна було влаштовано дверний отвір, проте після відновлення храму двері було закладено. Оздоблення дверних порталів у XIX ст. повторювало декор вікон. Художнє рішення та оздоблення дзвіниці цілковито дублювало стилістику храму – кожен із фасадів, крім східного, яким дзвіниця приєднувалася до храму, прикрашали фриз та трикутний фронтон, витримані у доричному ордері. Серед дослідників не існує єдиної точки зору на рахунок авторства будівлі Покровського собору, зокрема, в літературі побутує думку, що ним був архітектор В. Стасов, у якій є як прихильники [1; 48], так і опоненти [15; 119]. Проте, якщо дійсно автором креслень собору був В. Стасов або інший столичний архітектор, фактичне керівництво будівельними роботами та вирішення проблем, пов'язаних із практичною реалізацією проекту здійснювали місцеві зодчі – в округах Слобідсько-Українського військового поселення кавалерії працювала значна кількість досить талановитих архітекторів, зокрема, завершував зведення Покровського собору Корпусний інженер К. Детлов [11; 223]. Г. Лукомський зазначав, що нагляд за будівництвом собору міг здійснювати також Нікуатов [13; 84]. У період військових поселень навколо собору розташовувався садок.

Після 1918 р. Покровський собор припинив своє існування, а будівля почала використовуватися в якості складських приміщення, що призвело до її руйнувань та майже цілковитої втрати внутрішніх інтер'єрів. Так, станом на 1964 р., коли споруда знаходилася у власності квартирно-експлуатаційної частини Чугуївського гарнізону, загальний стан будівлі було визнано незадовільним (додаток 1). Зокрема, зруйновано барабан з куполом та дзвіницю, простір між колонами 4-колонних портиків доричного ордеру закладено цеглою, втрачено карниз, що складався з кронштейнів, тригліфів із крапельками та проходив по периметру собору як і декоративне оздоблення віконних та дверних отворів, не збереглися перекриття, плитка, якою була вкрита підлога, осипалася штукатурка. Покрівля над частиною будівлі була дерев'яною, частково споруда була перекрита толлю. В деяких місцях на стінах були тріщини усадного порядку, товщиною до 10 см, які проходили з низу до верху [8; арк. 44–45].

1965 р. Чернігівськими реставраційними майстернями розпочато реставраційні роботи на території будівлі колишнього Покровського собору [9; арк. 7], що продовжувалися до 1970 р., результатом яких стало відновлення південного та північного портиків [10; арк. 5, 20, 24], а також проведені заходи з пристосування споруди за для розміщення в ній Картинної галереї лауреатів премії І. Рєпіна; розподілення внутрішнього простору на два поверхи, влаштування залізобетонного перекриття, сходів, підвісної стелі, оздоблювальні роботи, прокладання комунікацій [10; арк. 24].

У 2009 р. будівля Покровського собору була передана Покровській релігійній общині Харківської єпархії, повна передача відбулася 2010 р., що стало початком нового етапу реставраційних робіт, метою яких є відтворення первісного вигляду споруди. Зокрема, станом на 2014 р. відновлено барабан та купол собору, частково прибрані міжповерхові перекриття, під керамічною плиткою, що вкривала підлогу, виявлені автентичні плити з піщанику. Таким чином,

сьогодні відновлене не лише функціональне призначення будівлі Покровського собору, але й відбуваються роботи з відтворення архітектурного рішення споруди.

Отже, Покровський собор, який у ХІХ ст. виступав головним храмом м. Чугуєва та посідав ключове місце в архітектурному ансамблі центральної площі міста, є досить цікавою пам'яткою як доби Слобідсько-Українських військових поселень кавалерії, так і храмової архітектури пер. пол. ХІХ ст. на території України. Зведений у відповідності до пануючого класичного стилю, собор мав вишукане архітектурне та декоративне рішення. Після 1918 р. церкву ліквідовано та будівля поступово прийшла в занепад, наслідки якого були частково усунені в ході реставраційних робіт 1970-х років, під час яких відбулися також роботи з пристосування споруди для розміщення в ній Картинної галереї лауреатів премії І. Репіна, а саме цілковите перепланування внутрішнього простору храму. Повернення первісного вигляду Покровського собору стало можливим після передачі храму Покровській релігійній общині Харківської єпархії та відновлення в ній церкви.

Додаток 1

АКТ

технического состояния памятника архитектуры 1834 года бывшего Покровского собора в г. Чугуеве Харьковской области на пл. Ленина, 1

23 октября 1964 г.

г. Чугуев

Комиссия в составе: представителя республиканских специализированных научно-реставрационных производственных мастерских Госстроя УССР главного архитектора проектов Шмольсона И. Л., председателя областного отдела по делам строительства и архитектуры Касьян Н. Г. и старшего архитектора технического бюро областного отдела по делам строительства и архитектуры т. Варшавского Л. М. составили настоящий акт в том, что осмотром в натуре памятника архитектуры бывшего Покровского собора установили следующее:

Сохранился основной объем здания, представляющий собой в плане прямоугольник со сторонами 21,6х38,8 м.

Главный фасад украшен 4-колонным портиком, стилизованным ионическим орденом и фронтоном, промежутки которого сейчас заложены кирпичом. Карниз проходит по периметру здания, состоит из кронштейнов, триглифов с капельками. Карниз весь разрушен, декор окон и дверей, как-то: тяги, полочки, сандрики над окнами и дверями, полностью разрушен. Штукатурка не сохранилась.

Здание используется под склад имущества КЭЧ. В подвалах – склад овощей.

Общее состояние памятника – неудовлетворительное. Перекрытия полностью разрушены. Кровля над частью крыши покрыта талью. Над остальной частью крыши кровля вовсе отсутствует. Деревянная часть крыши 2-скатная по наклонным стропилам, вся прогнила и пришла в полную негодность. Барабан с купольным покрытием отсутствует.

Стены. Стены здания сложены из красного кирпича размером 26х12,5х5 см. Толщина стен 1,11 м, оштукатурены.

В трех местах имеются трещины усадочного порядка, проходящие снизу до верха стены. Толщина трещины доходит до 10 см.

Окна и двери. Деревянные заполнения окон и верей полностью отсутствуют. Откосы разрушены.

Полы. Полы были покрыты прессованными деревянными плитами. Сейчас полностью отсутствуют.

Отмостки. Отмосток нет.

Лестницы отсутствуют.

В интерьере здания сохранились кирпичные прямоугольные столбы и столбы с подпружными арками. Имеется значительная часть поврежденных стен и столбов, штукатурка на них осыпалась. Имеется под частью здания подвал, который перекрыт крестовыми кирпичными сводами и находятся в удовлетворительном состоянии. Основной объем здания может быть использован под спортивный зал, для этого необходимо составить дефектный акт, смету и проект. Проектно-сметная документация должна отражать первоочередные работы на ремонтно-консервационные работы здания и вторую очередь работ, связанную с приспособлением здания под спортивный зал.

Список використаної літератури

1. *Андрусенко Г. Б.* Архитектурные памятники Чугуева / Г. Б. Андрусенко // Чугуев сквозь века. – Вып. 1. – Х. : Райдер, 2001. – С. 43–59.
2. *Бондаренко Б. А.* Військові поселення ХІХ ст. та їх архітектурні пам'ятки в Чугуєві / Б. А. Бондаренко // Український історичний журнал. – 1971. – № 11. – С. 105–106.
3. *Бондаренко Б. А.* Каменная летопись. Архитектурные памятники Харьковщины / Б. А. Бондаренко. – Х., 1972. – 70 с.
4. *Гуляницкий Н. Ф.* Архитектура гражданских и промышленных зданий. В 5 т. Т. 1. История архитектуры / Н. Ф. Гуляницкий. – М., 1984. – 334 с.
5. *ДАХО.* – Ф. 3. – Оп. 87. – Спр. 38. – 62 арк.
6. *ДАХО.* – Ф. 3. – Оп. 103. – Спр. 58. – 13 арк.

7. *ДАХО*. – Ф. 25. – Оп. 38. – Спр. 791. – 5 арк.
8. *ДАХО*. – Ф. Р. 5696. – Оп. 1. – Спр. 526. – 4 арк.
9. *ДАХО*. – Ф. Р. 5696. – Оп. 1. – Спр. 665. – 51 арк.
10. *ДАХО*. – Ф. Р. 5696. – Оп. 1. – Спр. 1122. – 38 арк.
11. *Детлов К. К.* Инженер-генерал-майор К. Ф. Детлов : очерк жизни и деятельности / К. К. Детлов // Русская старина. – 1885. – №1. – С. 205–228.
12. *Историко-статистическое описание Харьковской епархии*. Отд. 4. – Х. : Унив. тип., 1857. – 462 с.
13. *Лукомский Г. К.* Старинные усадьбы Харьковской губернии / Г. К. Лукомский. – Х. : Харьков. частный музей гор. усадьбы, 2005. – 100 с.
14. *Михайлова М. Б.* Площади классицизма (типология) / М. Б. Михайлова // Архитектурное наследство / под ред. Н. Ф. Гуляницкого. – М. : Стройиздат, 1995. – Вып. 38. Проблемы стиля и метода в русской архитектуре. – С. 83–101.
15. *Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР*. В 4 т. Т. 4. Сумская обл., Тернопольская обл., Харьковская обл., Херсонская обл., Хмельницкая обл., Черкасская обл., Черниговская обл., Черновицкая обл. / гл. ред. Н. Л. Жариков ; отв. ред. Г. Н. Логвинов. – К. : Будівельник, 1986. – 375 с.
16. *Полное собрание законов Российской империи*. Собрание первое. Т. 34 (1817 г.) / сост. М. М. Сперанский. – СПб. : Тип. II Отд-ния Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 959 с.
17. *Полное собрание законов Российской империи*. Собр. I. Т. 39 (1824 г.) / сост. М. М. Сперанский. – СПб. : Тип. II Отд-ния Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 639 с.
18. *Приказы Главного над военными поселениями Начальника генерала графа Аракчеева по корпусу военных поселений 1820 г.* – СПб., 1821. – 423 с.
19. *Справочная книга для Харьковской епархии* / сост. И. Самойлович. – Х. : Литография И. М. Варшавича, Николаевская ул., дом №3, 1904. – 471 с.
20. *Украинские военные поселения: 5, 6, 7 и 8 кавалерийские округа за 1838 г. К 1 января 1849.* – Б. м. : Б. и., 1849. – 29 с., 8 л. карт.

References

1. *Andrusenko G. B.* Arkhitekturnyye pamyatniki Chuguyeva / G. B. Andrusenko // Chuguyevskvozveka. – Vyp. 1. – Kh : Rayder, 2001. – S. 43–59.
2. *Bondarenko V. A.* Viyskovi poselennya XIX st. ta ikh arkhitekturni pamyatky v Chuguyeve / V. A. Bondarenko // Ukrainskiy istorychnyy zhurnal. – 1971. – №11. – S. 105–106.
3. *Bondarenko V. A.* Kamennaya letopis. Arkhitekturnyye pamyatniki Kharkovshchyny. – Kh., 1972. – 70 s.
4. *Gulyanitskiy N. F.* Arkhitektura grazhdanskikh I promyshlennykh zdaniy. V 5 t. T.1. Istoriya arkhitektury / N. F. Gulyanitskiy. – M., 1984. – 334 s.
5. *ДАКНО*. – Ф. 3. – Оп. 87. – Спр.38. – 62 арк.
6. *ДАКНО*. – Ф. 3. – Оп. 103. – Спр.58. – 13 арк.
7. *ДАКНО*. – Ф. 25. – Оп. 38. – Спр.791. – 5 арк.
8. *ДАКНО*. – Ф. р. 5696. – Оп. 1. – Спр.526. – 4 арк.
9. *ДАКНО*. – Ф. р. 5696. – Оп. 1. – Спр.665. – 51 арк.
10. *ДАКНО*. – Ф. р. 5696. – Оп. 1. – Спр.1122. – 38 арк.
11. *Inzhener-general-mayor K.F. Detlov. Ocherk zhizni I deyatelnosti* / K. K. Detlov. // Russkaya starina. – 1885. – № 1. – S. 205–228.
12. *Istoriko-statisticheskoye opisaniye Kharkovskoy yeparkhii*. Otd. 4 – Kh. : Univ. Tip., 1857. – 462 s.
13. *Lukomskiy G. K.* Starinnyye usadby Kharkovskoy gubernii / G. K. Lukomskiy. – Kh. : kharkovskiy chastnyy muzey gorodskoy usadby, 2005. – 100 s.
14. *Mikhaylova M. B.* Ploshchadiklassitsizma (tipologiya) / M. B. Mikhaylova // Arkhitekturnoye nasledstvo / pod red. N. F. Gulyanitskogo. – M. : Stroyizdat, 1995. – Vyp. 38. Problemy stilya i metoda v russkoy architecture – S. 83–101.
15. *Pamyatniki gradostroitelstva i arkhitektury Ukrainskoy SSR*. V 4 t. T.4. Sumsкая oblast, Ternopolskaya oblast, Kharkovskaya oblast, Khersonskaya oblast, Khmel'nitskaya oblast, Cherkasskaya oblast, Chernigovskaya oblast, Chernovitskaya oblas. / gl. red. N. L. Zharikov ; otv. red. G. N. Logvinov. – K. : Budivelnik, 1986. – 375 s.
16. *Polnoe sobraniye zakonov Rossiyskoy imperii. Sobraniye pervoe*. T. 34. (1817 g.) / sost. M. M. Speranskiy. – SPb. : Tipografiya II Otdeleniya Sobstvennoy Yego Imperatorskogo Velichestva Kantselyarii, 1830. – 959 s.
17. *Polnoe sobraniye zakonov Rossiyskoy imperii. Sobraniye pervoe*. T. 39 (1824 g.) / sost. M. M. Speranskiy. – SPb. : Tipografiya II Otdeleniya Sobstvennoy Yego Imperatorskogo Velichestva Kantselyarii, 1830. – 639 s.
18. *Priказы Главного над военными поселениями Начальника генерала графа Аракчеева по корпусу военных поселений 1820 года.* – SPb., 1821. – 423 с.
19. *Spravochnaya kniga dlya Kharkovskoy eparkhii* / sost. I. Samoylovich. – Kh. : Litografiya I. M. Varshavicha, Nikolaevskaya ul., dom №3, 1904. – 471 s.
20. *Ukrainskie voennye poseleniya 5, 6, 7 i 8 kavaleriyskie okrugi za 1838 g. K 1 yanvarya 1849.* – B. m. : B. i., 1849. – 29 s. – 8 l. kart.

Маршала Алена Юрьевна, аспірантка кафедри музеєзнавства та пам'яткознавства Харківської державної академії культури

Особенности архитектуры Покровского собора г. Чугуев как памятника классицизма

Рассматриваются условия, в которых происходило строительство здания Покровского собора, особенности его функционирования, перестройки и ход ремонтно-реставрационных работ, характерные черты декоративного отделки и конструктивного решения, соответствие канонам классического стиля.

Ключевые слова: памятник архитектуры, классицизм, Покровский собор, Чугуев.

Marshala Alona, aspirantka kafedry` muzeyeznavstva ta pam'yatkoznavstva Xarkivs`koyi derzhavnoyi akademiyi kul`tury`

Peculiarities of the architecture of Pokrovsky cathedral in Chuguev as a example of classicism

The article deals with the peculiarities of Pokrovsky Cathedral in Chuguev. It is the main temple of the city, which was built in the first half of the 19th century. At that time Chuguev was the centre of eight districts of the Slobidsko-Ukrainian military settlements of the cavalry. The process of building of the cathedral is looked as the parallel with the building of churches in the cities of civilian agencies. The article also deals with general Russian architectural trend of the early XIX century, which influenced the constructive and decorative solutions of Pokrovsky Cathedral. It was used Doric in the decoration of the cathedral. The building stylistically and compositionally is the part of the architectural ensemble of the central square. The author analyzes the decorative decision of the individual structural elements and temple facades. The analysis is based on the early photographs of the 20th century and archival documents. The changes undergone during the first half – middle of the 20th century are described. Particular attention is paid to the restoration work that took place on the territory of Pokrovsky Cathedral in 1960-1970. The aim was restoring porticoes bulk of the building and decoration of windows and doors, resulting adjustment facilities for the needs of the art gallery. The paper also considers the restoration work that began after the restoration of the original features of the building – the foundation of Pokrovsky Cathedral, which are intended to restore the original look of the cathedral.

Key words: architectural monument, classicism, Pokrovsky Cathedral, military settlements, Chuguev.

Надійшла до редакції 22.11.2015 р.

УДК 787.6(477.82)(091)

Чернецька Наталя Григорівна, кандидат мистецтвознавства, старший викладач Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

БАНДУРНЕ МИСТЕЦТВО ВОЛИНИ: ВІД АМАТОРСТВА ДО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Досліджено шляхи професіоналізації бандурного мистецтва Волині другої пол. ХХ – початку ХХІ ст.; наведено факти вдосконалення інструментарію; висвітлено творчість окремих персоналій та педагогічні досягнення провідних фахівців; окреслено просвітницьку роль концертної діяльності бандуристів.

Ключові слова: бандурне мистецтво, бандурист, концертна діяльність, ансамблеве виконавство, бандурний репертуар.

Бандурне мистецтво, як невід'ємна складова музичної культури, є важливим підґрунтям творення системи духовних і культурних цінностей української нації. Загальносуспільне усвідомлення вагомості музичної культури й унікальність бандурного мистецтва посилюють науковий інтерес до цієї практики. Нині особливої актуальності набуває регіональний підхід до дослідження національного мистецтва.

Проблематику кобзарського й бандурного мистецтва в регіональному аспекті представлено сучасними дослідженнями В. Чуркіної (кобзарсько-лірницька традиція Слобожанщини), Т. Чернети (бандурне мистецтво Дніпропетровщини), І. Куровської (кобзарство Кримського регіону).

Аналіз наукових праць та публікацій стосовно вивчення музичного життя Волині підтвердив, що процеси становлення й розвитку бандурного мистецтва краю не відображені в наукових дослідженнях за такими аспектами як професіоналізація фахової музичної освіти, удосконалення конструкції інструмента, розвиток сольних та ансамблевих форм концертної практики, що засвідчує актуальність теми.

Мета розвідки – дослідження шляхів професіоналізації бандурного мистецтва Волині в другій пол. ХХ – початку ХХІ ст. на основі аналізу його складових (фахової освіти, сольного й ансамблевого виконавства, конкурсно-фестивальної практики).

Для вивчення процесів становлення бандурного мистецтва Волині потрібно з'ясувати деякі поняття. Уточнимо сутність терміна «бандурист-аматор» (виконавець, який із задоволенням займається музикою, не маючи фахової підготовки). Звідси випливає, що «аматорство», або «аматорський рівень», –